

JE ARCHEOLOGIE V ČESKÉ REPUBLICE SCHOPNA NAPLNIT POŽADAVKY NOVÉHO ZÁKONA O PAMÁTKOVÉM FONDU?

DISCOVERING THE ARCHEOLOGISTS OF EUROPE (ZKOUMÁNÍ EVROPSKÉ ARCHEOLOGICKÉ KOMUNITY)

představení projektu

V rámci programu Leonardo da Vinci se Evropská komise rozhodla udělit podporu mezinárodnímu projektu „Discovering the archaeologists of Europe“ Byl zahájen v říjnu roku 2006 a dokončen v září roku 2008, této etapy se zúčastnilo celkem 12 států Evropské unie. K původní skupině (Irsko, Velká Británie, Belgie, Holandsko, Německo, Česká republika, Slovinsko, Řecko, Kypr) se přidalo Slovensko, Maďarsko a Rakousko.

Cílem projektu bylo shromáždit základní údaje o archeologii a archeolozích v uvedených zemích a získat tak porovnatelná data v několika vymezených oblastech Inspirací byl podobný projekt realizovaný v Británii v letech 2002/2003 a 1997/1998.

Projekt měl především shromáždit údaje o **počtu archeologů** v zemi a počet „**osob, pracujících v archeologii**“ (zahrnuje další vědecké pracovníky na archeologických pracovištích a technické či laboratorní síly) a jejich hlavní pracovní náplň (terénní výzkum, muzejní činnost a péče o sbírky, památková péče, výuka, vědecké úkoly). Sledováno bylo zastoupení podle jednotlivých zřizovatelů (stát, kraj, obec, soukromý zřizovatel) a velikost jednotlivých archeologických pracovišť. Údaje demografického charakteru zastupoval věk a pohlaví osob, pracujících v archeologii, počet osob se změněnou pracovní schopností a země původu. Sledována byla velikost pracovního úvazku a jeho délka (práce na dobu neurčitou či určitou). S tím souviselo sledování vývoje počtu zaměstnanců v posledních pěti letech a výhled na další tři roky. Důležité bylo i zjišťování dosaženého vzdělání a místa, kde bylo získáno. Poslední část údajů se vztahovala ke spolupráci s ostatními institucemi, dalšího vzdělávání či školení zaměstnanců. Ne nepodstatným údajem jsou i údaje o mzdách na jednotlivých pracovištích.

Údaje byly shromažďovány na základě dotazníků rozeslaných jednotlivým institucím, zaměstnávajícím archeology. Dotazníky byly sestaveny tak, aby data byla důsledně anonymizována a tudíž nebylo možné vztáhnout např. údaje o věku, pohlaví či mzdě na určitou osobu. Sběr dat proběhl v první polovině roku 2007.

Z rozeslaných 136 dotazníků se jich vrátilo 88. Zpracovány mohly být údaje o 86 institucích, poměrně rovnoměrně zahrnujících všechny typy archeologických pracovišť i jejich zastoupení v jednotlivých regionech. Za nedostatek považujeme absenci největších univerzitních pracovišť, na nichž se vyučuje archeologie, dotazníkové akce se účastnila nově zřízená univerzitní pracoviště.

Část dat (zejména o institucích, které nezaslaly vyplněný dotazník) byla získána z veřejně přístupných zdrojů (webové stránky, výroční zprávy, publikace o těchto institucích apod.).

VÝSLEDKY PROJEKTU

Výsledky projektu shrnuje **národní zpráva za českou republiku** (jedna z 12 národních zpráv za celý projekt). V současné době se připravuje souhrnná zpráva za celý projekt. Česká národní zpráva je připravena k publikaci formou malé monografie.

Pracovat bylo možno s daty z **86 institucí**, v nichž pracuje celkem **313 archeologů** a dalších 353 osob (technické síly a ostatní odborníci), tj. celkem **666** osob.

Na základě dalších údajů byl zjištěn celkový počet archeologů pracujících v České republice v roce 2007, a to 425 osob.

Mezi institucemi jsou nejvíce zastoupena **muzea**, která zaměstnávají největší počet archeologů (39%), následuje **památková péče** (20%), stejný je podíl **univerzit** (16%) a Akademie věd České republiky (16%). Nejmenší část náleží organizacím zřizovaným soukromě (9%).

Pro praktický výkon archeologie, tj. zejména ochranu nálezů a záchranu těch narušených či ničených, je důležitá velikost pracovišť. Z tohoto hlediska musíme hodnotit převážnou část pracovišť jako malou (1 archeolog – 41% pracovník; do tří archeologů – 34%; do pěti – 9 %, do 10 – 9 %, do 20 5 %, více než 20 – 2%).

Největším pracovištěm je Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i. (44 archeologů); největší univerzitní pracoviště zaměstnává 18 archeologů, největší muzeum 14 archeologů, největší soukromá organizace 5 archeologů.

Odhlédneme-li od územního rozčlenění některých pracovišť, je největším zaměstnavatelem Akademie věd ČR (68 archeologů), následována Národním památkovým ústavem (47 archeologů).

Počet archeologů a velikost pracovišť lze konfrontovat s požadavky na záchranu a ochranu archeologického kulturního dědictví. Výchozím momentem je počet pověřených obcí, vykonávajících v přenesené působnosti některé úkoly státní správy (205 + 14 krajů), event. počet stavebních úřadů (364), z nichž vychází podněty pro stavební činnost, vyžadující přítomnost archeologa. Uvedený počet naznačuje, že archeologové jen s obtížemi mohou reagovat na všechny podněty, získané z těchto úřadů. Ne všichni archeologové také mohou vykonávat nebo vykonávají záchranou terénní činnost (věnují se výuce, správě sbírek apod.). Znamená to, že počet archeologů nedosahuje ani základního potřebného počtu. Navíc zkušenosti ukazují, že pracoviště zaměstnávajícího jednoho archeologa (téměř polovina !) nemůže všechny potřebné činnosti zajistit už jen z kapacitních důvodů.

K tomu přistupuje velmi nerovnoměrné zastoupení archeologů v jednotlivých krajích (dané především historicky). Nepřekvapuje, že největší počet archeologů se koncentruje v největších centrech (Praha – 122 osoby, tj. 29%), Jihomoravský kraj – převážně Brno – 93 osob, tj. 23% celkového počtu). Alarmující je počet archeologů v Karlovarském kraji (3 osoby), Libereckém kraji (8 osob), Zlínském kraji (7 osob), kraji Vysočina (7 osob) a Pardubickém kraji (9 osob). K tomu poznamenáváme, že např. Zlínský a Pardubický kraj zahrnují alespoň zčásti tzv. starou sídelní oblast, tedy ty části našeho státu, kde je koncentrace archeologických památek největší.

Mezi archeology pracuje 68% mužů a 32% žen, když pohled do univerzitních lavic ukazuje, že vyrovnaní tohoto poměru je otázkou krátké doby. Průměrný věk archeologů je 42,5 roku (i zde je tendence ke snižování).

V archeologii pracuje jen velmi malý počet osob se změněnou pracovní schopností (11), což vysvětlujeme především povahou této práce. Česká archeologická komunita je poměrně uzavřenou skupinou, zjištěno bylo jen 15 osob, které nejsou občany České republiky. Převažuje plný pracovní úvazek (s výjimkou univerzit) a stejně převažuje pracovní úvazek na dobu neurčitou, do jisté míry paradoxně s výjimkou univerzit a Akademie věd ČR, kde jsou více zastoupeny osoby s úvazkem na dobu určitou (vyplývá to z legislativy, která vyžaduje u těchto osob periodickou evaluaci, nejčastěji po 5 letech).

Počet osob v jednotlivých typech organizací se v posledních 5 letech příliš nezměnil, růst zaznamenaly nově etablované univerzity a soukromí zřizovatelé. Při výhledu do budoucnosti se rýsuje určitá (nepřiznaná ?) nejistota, většina odpovědí byla nevim.

K vývoji počtu osob jedna závažná poznámka – vývoj počtu osob rozhodně nekopíroval vývoj nárůstu potřeb, odvozený od enormního stavebního boomu.

Archeologickou komunitu můžeme označit jako vysoce kvalifikovanou, 98,4% archeologů má vysokoškolský titul, 92,6% má kvalifikaci opravňující získat povolení k provádění archeologických výzkumů. Vztáhneme-li stejný údaj na celou komunitu („osoby, pracující v archeologii“) – 59,2% má vysokoškolský titul.

Údaje o školení zaměstnanců a spolupráci institucí navzájem neposkytují podklady pro jednoznačné vyhodnocení, to by bylo možné až po opakování projektu někdy v budoucnosti.

Průměrné roční mzdy (uvedený údaj je hrubá mzda včetně příplatků stálější povahy, např. za vedení apod., vztahuje se k roku 2007): archeologové – 23274,- Kč; technické síly -15939,- Kč; ostatní odborníci – 21104,- Kč. Průměr za celou komunitu – 19872,- Kč. Průměrná mzda v ČR dle ČSU – 21692,- Kč).

Z uvedeného vyplývá, že průměrnou mzdu přesahují mírně pouze archeologové. Celá komunita je pod průměrem, což je v hrubém nesouladu s dosaženou kvalifikací, kterou tato komunita vykazuje. Pokud v kategorii archeolog odečteme průměrné mzdy archeologů v Akademii věd ČR a na univerzitách, které jsou nejvyšší, spadnou ostatní archeologové hluboko pod průměrnou mzdu.

Česká archeologická komunita patří mezi ty menší, je poměrně uzavřená (málo pracovníků odjinud, málo studujících v zahraničí). Pro současné potřeby je kapacitně poddimenzovaná a nebyly vytvořeny podmínky, aby reagovala na potřeby dané stavebním rozmachem posledních let. Přestože se jedná o atraktivní obor (jak naznačují počty studentů), většina z nich odchází mimo obor. Jedním ze základních vysvětlení jsou zřejmě mzdy. Ty budou zároveň i jedním ze zdrojů malé prestiže některých oborů archeologie (památková péče).

Z hlediska připravovaného zákona (řádově desítky osob s archeologickým vzděláním, které by měly nastoupit na kraje; rozšířením Památkové inspekce o osoby s archeologickou kvalifikací, také ve větším počtu osob), které by měly plně fungovat od data platnosti zákona (plán 1.1.2010) nejsou tyto osoby v archeologické komunitě k dispozici. Řešením není ani přesun ze stávajících míst na nová – bude chybět výkonná složka.

<http://www.discovering-archaeologists.eu>

Projekt představen na *World Archaeological Congress* v Dublinu (VII/2008)

a na *Annual Conference of European Association of Archaeologists* v La Valettě (IX/2008).

VYBRANÁ DATA Z NÁRODNÍCH ZPRÁV

Počty archeologů:

Belgie: cca 800 archeologů

Holandsko: cca 1100 archeologů, přibližně 110 komerčních organizací

Rakousko: cca 400 archeologů, 66% koncentrováno ve Vídni, téměř zde neexistuje záchranná archeologie v našem pojetí (!)

Maďarsko: cca 640 archeologů

Kypr: 52 domácích archeologů (všichni ve státních organizacích) + 21 zahraničních misí (týká se části Kypru pod správou legální vlády)

Řecko: cca 2000 archeologů, všichni ve státních službách, silně centralizované (do Atiky/Athén a do Soluně)

Německo: cca 3500 archeologů (největší poměr ve vztahu k počtu obyvatel)

Velká Británie: cca 7000 archeologů, většina v komerčních organizacích

Irsko: cca 1800 archeologů (největší počet v poměru k počtu obyvatel), 90% pracuje v komerčních organizacích

Slovinsko: 161 archeologů

Slovensko: cca 190 archeologů

Shromážděná data pracují se skupinou cca 17000 archeologů, 40% z nich pracuje ve Velké Británii, zámořské příklady/odhady: Japonsko – cca 6000 archeologů; USA – cca 11000 archeologů.

Platy: největší absolutně i ve vztahu k průměrné mzdě jsou platy na Kypru. Poměřováno vztahem mezi průměrnou mzdou ve státě versus průměrná mzda archeologů: Irsko 97%, Slovensko 83 procent, Velká Británie 79%.

Zastoupení mužů a žen, s výjimkou Kypru a Řecka (!) všude převažují muži

Věková struktura: nejmladší v Irsku – 56% archeologů pod 30 let

Největší zastoupení archeologů se studiem v zahraničí – Kypr (neměl do r. 1992 univerzitu) a Slovinsko

Podíl archeologů odjinud: Irsko 25% (z toho 23% Poláci, 2% ostatní cizinci); Kypr – 21% (převážně z Řecka, neboť dobrá znalost řečtiny je podmínkou zaměstnání)

Budoucnost projektu:

Výběr zemí pro tento projekt měl zahrnovat malé i velké země, pravidelné rozmístění po Evropě a země v Unii „staré“ i „nové“. Předpokládá se opakování projektu za 5 let, aby bylo možné sledovat vývojové trendy. Dále se předpokládá rozšíření vzorku tak, aby postupně (v delším výhledu) zahrnul všechny země Evropské unie.

Prezentace na mezinárodních konferencích nevylučuje získání srovnatelných výsledků z některých zámořských zemí (Austrálie)

doc. PhDr. Luboš Jiráň, CSc.
ředitel

PhDr. Jan Frolík, CSc.
zástupce ředitele

Mgr. Jana Maříková-Kubková
tisková mluvčí